

oynayan Bamako'da özellikle Kādiriyye ve Ticāniyye tarikatları çok yaygındır. Kuzeyden Fas yönünden gelen Murābitlar bölgeye İslâm'ı yaymak için çok çaba harcamışlardır. 1024 yılında Murābitlar'ın lideri Abdullāh b. Yāsīn (ö. 451/1059) Senegal taraflarında İslâm'ı yayma çalışmalarına başlayarak kısa zamanda bölgedeki Tekrūn zencileri arasında başarıya ulaşmıştır. Bu arada Mali reisi Manding İslāmiyet'i kabul etmiş ve İslāmiyet bölgeye girmeye başlamıştır. Bir süre sonra İslāmiyet Bamako merkez olmak üzere çevreye iyice yayılmış ve nihayet XIII. yüzyılda Mali'de bir İslām devleti kurulmuştur.

1850'lerden itibaren Senegal'den Batı Afrika'nın iç kesimlerine doğru nüfuz etmeye çalışan sömürgeci Fransızlar'a karşı müslümanlar büyük mücadele verdiler. el-Hāc Ömer, Ahmedü ve İmam Samori ilk mücadeleyi yürüten liderlerdir. Ticāniyye tarikatı mensubu Şeyh el-Hāc Ömer'in kurduğu, fakat ondan sonra gelen Ahmedü'nün adıyla anılan Ahmedü Devleti ile İmam Samori'nin kurduğu Samori Devleti bir süre Fransız sömürgecilerinin emellerine engel oldular. Ahmedü Devleti 1890-1893 yıllarında yapılan seferlerle yıkıldı; Ahmedü, kayınpederi olan Sokoto (Nijerya) kralının yanına sığındı ve daha sonra orada öldü (1898). Ahmedü'nün yenilmesi Fransızlar'a Tinbüktü yolunu açtı ve şehir 1894'te işgal edildi. İslām âleminin tanınmış kültür merkezlerinden olan Tinbüktü'nün hristiyanların eline geçmesi müslümanlar üzerinde derin bir iz bıraktı ve İstanbul'da dahi büyük yankılar uyandırdı. 1870-1898 yılları arasında bölgede yer alan Samori Devleti'nin kurucusu İmam Samori aynı zamanda Kādiriyye

tarikatinin temsilcisi idi. Samori Fransızlar'la yaptığı mücadelelerde çok başarılı oldu ve istilâcılara karşı Batı Afrika müslüman halkının savunucusu olarak büyük şöhret kazandı. Fakat ülkesinin denizle irtibatının olmaması ve bundan kaynaklanan silâh ikmal zorlukları dolayısıyla 1896'dan itibaren askerî gücü azaldı. 1898'de esir düştü ve iki yıl sonra sürgüne gönderildiği Gabon'da vefat etti.

Bamako bugün botanik ve zooloji bahçeleri, araştırma merkezleri, muhtelif seviyedeki eğitim kurumları ile ülkenin kültür merkezi olma niteliğine sahiptir. 1960 yılında Nijer nehri üzerine bir köprü yapılmış ve şehrin ulaşımı rahatlamıştır. Şehrin yayılma alanı planlı bir gelişmeye müsait ise de yeni yerleşim planlarının vaktinde yapılmaması ve buna karşılık nüfusun hızla artması, yerleşimde bazı çarpıklıklar ve sağlıksız durumlar ortaya çıkarmıştır.

Bamako'nun ünü, 2 Kasım 1963'te yapılan önemli bir toplantı sebebiyle artmıştır. Ev sahipliğini Mali cumhurbaşkanının yaptığı Bamako Konferansı'na Habeşistan İmparatoru Hâile Selâsiye, Fas Kralı II. Hasan ve Cezayir devlet başkanı Bin Bella katılmış ve görüşmeler sonunda Fas ile Cezayir arasında sınır anlaşmazlığından dolayı devam eden çarpışmalara son verilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

J. D. Fage, *A History of West Africa*, Cambridge 1969, s. 123, 166, 169, 188; Abdurrahman Çaycı, *Büyük Sahrada Türk-Fransız Rekabeti (1858-1911)*, Erzurum 1970, s. 80-96; M. Mahmūd Savwâf, *Ifrikiyye'l-müslime*, Cidde 1975, s. 221-239; P. B. Clarke, *West Africa and Islam*, London 1982, s. 133 vd.; L. Gray Cowan, "Bamako", *EAm*, III, 141; M. Chailley, "Bamako", *EJ'* (İng.), I, 1008-1009.

MUSTAFA L. BİLGE

BAMMAT, Haydar

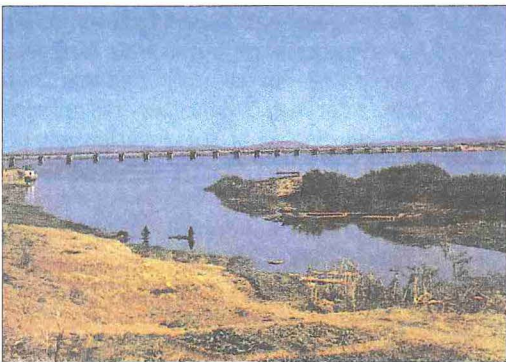
(1890-1965)

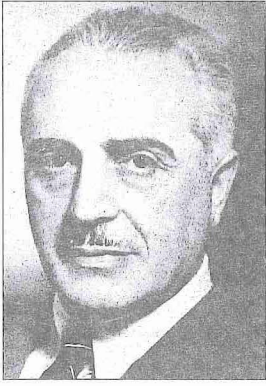
Kuzey Kafkasya bağımsızlık hareketi lideri, fikir adamı ve yazar.

Dağıstan'ın Temir Khan Choura bölgesinde doğdu. Küçük yaşta babasını kaybettiği için annesi tarafından yetiştirildi. Önce İslâmî ilimleri ve Arapça'yı öğrendi. Yüksek öğrenimini hukuk alanında yaparak 1912'de Petersburg Üniversitesi'nden mezun oldu ve doktorasını da bu üniversiteden aldı. Bu sırada Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti bağımsızlık hareketlerinde önemli rol oynadı. Bağımsızlığın kazanılmasından sonra Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti'nin dışişleri bakanı oldu. Mart 1918'de Türkiye ile Kuzey Kafkasya arasında Trabzon'da yapılacak barış konferansına katılmak üzere heyet başkanı olarak Türkiye'ye geldi. Azerbaycan-Kuzey Kafkasya Bağımsızlık Komitesi başkanı iken ardarda gelen Rus işgalleri sonucunda 1921'de geri çekilen askerî birliklerle beraber Türkiye'ye sığındı. Trabzon'da kısa bir süre kalıp evlendikten sonra Paris'e yerleşti. Orada *The Caucasus* adlı altı dilde süreklili ve bazan da Türkçe olmak üzere yedi dilde yayımladığı dergisiyle bağımsızlık hareketini sürdürdü. İslâm'a yaptığı hizmetleri ve devlet adamlığını takdir eden Afganistan Kralı Nâdir Şah 1925 yılında kendisini Afgan vatandaşlığına geçirdi. 1929'da Kafkasya ve Rus ihtilâlini konu alan *Le Caucase et la Révolution Russe* adlı eseri yayımlandı. Haydar Bammat II. Dünya Savaşı sırasında siyasî hayattan çekilerek doğrudan doğruya İslāmiyet ve İslām dünyası ile ilgili eserler vermeye başladı. Bu arada Afganistan'ın İsviçre maslahatgüzarı olarak görev yaptı. Çeşitli diller yanında Türkçe'ye de çevrilen en önemli eseri *Visages de l'Islam*'ı da (Lausanne 1946; Paris 1959) bu dönemde kaleme aldı (Türkçe tercümesi *İslāmiyet'in Mânevi ve Kültürel Değerleri*, trc. Bahadır Dülger, Ankara 1963).

Cesur ve kabiliyetli bir lider olan Haydar Bammat, hayatı boyunca İslāmî akide ve dünya görüşüne bağlı olarak yaşadı ve müslümanların haklarını korumaya çalıştı. Siyasî fikirleri bakımından İslām'ın müslüman toplumların hayatında temel unsur olduğuna ve buna dayanarak bir müslüman ülkeler birliği kurulmasının zaruretine inanıyordu. 31 Mart

Bamako'da modern bir köprü ve cami - Mali

Haydar
Bammate

1965'te Paris'te öldü, oradaki Bobigny Müslüman Mezarlığı'na gömüldü. Bammate'in Necmeddin ve Timur adında iki oğlu oldu. Bunlardan Necmeddin Bammate İslâm dünyasının tanınmış şahsiyetlerindedir.

Bazı yazılarında Georges Rivoire takma adını kullanan Bammate'in diğer çalışmalarından bazıları şunlardır: *Le Problème de Caucase* (Lausanne 1911); *Apport des Musulmans à la Civilisation* (Genève 1962); *La Position de la Turquie*, *Le Mois Suisse* (Montreux, Julliet 1943).

BİBLİYOGRAFYA :

Zeki Ali, "Haidar Bammate, A Noble Muslim Figure", *Islamic Literature*, XII/2, Lahore 1965, s. 1-5; *Bammate Collection* (nşr. IRCICA), İstanbul 1990, s. XI-XII; Haydar Bammate'in yayımlanmamış otobiyografisi, İstanbul IRCICA Ktp., nr. A-5346/1-2.

EKMELEDDİN İHSANOĞLU

BAMMATE, Necmeddin

(1922-1985)

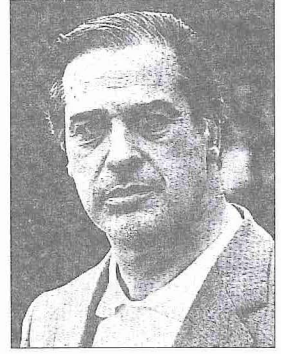
İslâm dünyasının
tanınmış fikir adamı ve
diplomatlarından.

8 Aralık 1922'de Paris'te doğdu. Aslen Dağıstanlı olan ve bir süre Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti Dışişleri bakanlığı yapan Haydar Bammate'in oğludur. Orta öğrenimini Paris'te Buffon Lisesi ve Chailly-sur-Lausanne'daki Ecole Nouvelle'de, yüksek öğrenimini de Lozan Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde yaptı. Daha sonra aynı üniversiteden doktora olarak 1947'ye kadar Sorbon Üniversitesi'nde Roma hukuku dersleri verdi. İslâmî konular üzerindeki çalışmalarına 1947-1952 yılları arasında Cambridge Üniversitesi Trinity College ve Ezher Üniversitesi'nde, daha sonra da Paris'teki Doğu Dilleri Enstitüsü'nde (Institut des Langues

Orientales, Ecole des Hautes Etuds) ve Fransız Koleji'nde devam etti.

İlk resmî görevine 1948'de Birleşmiş Milletler Teşkilâtı'nda başladı. Cenevre'deki Milletlerarası Kızılhaç Konferansı'na Afganistan temsilcisi olarak katıldı (1949). Aynı yılın eylül ayından itibaren UNESCO kadrosuna girdi ve sırasıyla 1949-1954 yılları arasında Hukuk Danışmanlığı Bürosu'nda yetkili memur, 1954-1958 arasında Arap, Ortadoğu ve Doğu Avrupa ülkeleriyle diplomatik ilişkiler sorumlusu, 1960'tan 1964 yılına kadar UNESCO Doğu-Batı proje koordinatörlüğü, 1964-1967 yılları arasında beşerî bilimler direktörlüğü, 1970-1974 arasında kültürel işler direktörlüğü, 1975-1979 yılları arasında da kültür ve komünikasyon genel direktör yardımcısı danışmanlığı görevlerinde bulundu. UNESCO'daki görevine ek olarak 1976'dan itibaren İslâm Konferansı Teşkilâtı'nın Paris temsilciliği görevini de yürüttü. Ayrıca İnsan Hakları İslâmî Deklerasyonunu Hazırlama Komitesi'nde yer aldı ve İslâm Konferansı Teşkilâtı genel sekreter yardımcısının yanında kültürel kimlik işleri müşaviri olarak çalıştı. Bunlardan başka İslâm Konferansı Teşkilâtı'nın İstanbul'daki alt kuruluşları olan İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) ile İslâm Kültür Mirasını Koruma Komisyonu'nun bazı çalışmalarına aktif olarak katıldı.

1977'de Paris ve daha sonra Sorbon üniversitelerinde İslâm medeniyeti ve sosyoloji sahalarda dersler vermeye başladı. Fransızca, İngilizce, Rusça, Almanca, İspanyolca, İtalyanca'ya hâkimiyeti yanında klasik Arapça, Farsça, Türkçe ve Japonca'yı da belli ölçüde bilen Bammate çok geniş bir kültüre sahipti. İlmî çalışmaları ile İslâm kültürüne önemli katkılarda bulunarak İslâm medeniyeti, İslâm sanatı ve mimarisi, şehircilik ve çevre bilimleri ile ilgili konularda yazılar yazdı ve konferanslar verdi. Önce Afganistan tâbiyetinde iken 1979'da Ruslar'ın Afganistan'ı işgal etmeleri üzerine Pakistan vatandaşlığına geçti. Ölümünden kısa bir süre önce kalem aldığı vasiyetiyle dedesinden ve babasından kalan, ayrıca kendi gayretleriyle meydana getirdiği özel kütüphanesini İstanbul'daki İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi'nin Yıldız Sarayı'ndaki kütüphanesine bağışladı. Merkez tarafından bu kitaplara ait özel bir katalog hazırlanmıştır (Bammate Collection, İstanbul 1990).

Necmeddin
Bammate

Sıcak bir kişiliğe ve kuvvetli bir karaktere sahip olan Necmeddin Bammate İslâm'a hizmet için doğudan batıya, kuzeyden güneye koşarak İslâmîyet'le ilgili hemen hemen bütün milletlerarası konferanslarda faaliyet gösterdi. 15 Ocak 1985'te vefat etti, 24 Ocak'ta Paris'te babasının kabrinin bulunduğu Bobigny Müslüman Mezarlığı'na gömüldü.

Eserleri. Necmeddin Bammate'in yayımlanmış belli başlı eserleri şunlardır: *Aspects de l'art Musulman* (Paris 1946); *Thèmes et Rythmes dans la littérature de l'Islam* (Paris 1958); *Visages de l'Islam* (Paris 1959, Haydar Bammate'a ait olan bu eserin bir bölümünü yazmıştır); *The Status of Science and Technology in Islamic Civilisation* (Los Angeles 1964); *L'Orient dans un Miroir* (Paris, ts.); *La Mecque et Medine Aujourd'hui* (Paris 1980, Hamza Kâidî ve Hâşimî Ticânî ile beraber). Daha önce yayımlanmamış bazı konuşma ve makalelerini içine alan *Et l'Oiseau lui-même en étendant ses ailes...* (Paris 1985) ve *Cités de l'Islam* (Paris 1987) adlı eserleri ölümünden sonra neşredilmiştir. Ayrıca Fransız televizyonuna İslâm medeniyetiyle ilgili olarak hazırladığı bir dizi programla da bütün Avrupa'nın ilgisini bu konu üzerine çekmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ekmeleddin İhsanoğlu, "Late Professor Necmeddin Bammate", *Newsletter* (nşr. IRCICA), sy. 8, İstanbul 1985, s. 23-27; *Bammate Collection* (nşr. IRCICA), İstanbul 1990, s. IX-X, XIII-XVI.

EKMELEDDİN İHSANOĞLU

BANALUKA

Yugoslavya'da bir şehir.

Bosna - Hersek Federe Cumhuriyeti'nin kuzeyinde, Sava nehrinin kolu olan Vrbas'ın (Virbas) iki kıyısında yer alır; denizden 156 m. yüksekliktedir. Osmanlı kaynaklarında Banaluka (بنالوقه) imlâsı ile